

شخصیت موضوع تربیت

دکتر علی اصغر احمدی

انتشارات مهدی رضایی - ۱۳۹۱

سرشناسه	: احمدی، علی اصغر، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: شخصیت موضوع تربیت/ علی اصغر احمدی.
مشخصات نشر	: تهران : مهدی رضایی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: 978-600-5472-47-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: شخصیت
موضوع	: شخصیت -- تحول و تغییر (اسلام)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ الف ۳ش BF۶۹۸/۳
رده بندی دیویی	: ۱۵۵/۲
شماره کتابخانه ملی	: ۲۹۲۵۴۰۴

شخصیت موضوع تربیت

نویسنده: دکتر علی اصغر احمدی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۷۲-۴۷-۹ چاپ: اطلس چاپ اول: بهار ۱۳۹۲

شمارگان: ۵۰۰ جلد قیمت: ۵۹۵۰۰ ریال

www.ketab-2.ir

انتشارات مهدی رضایی

تهران - صندوق پستی ۱۳۹۱۵/۱۱۶

تلفن: ۴۴۶۹۰۷۶۱

۱۳	گفتار ۱ - شخصیت یا شاکله چیست؟
۱۳	تعریف شخصیت
۱۸	"شاکله" چیست؟
۳۱	گفتار ۲ - شکل گیری شخصیت یا شاکله
۳۱	شکل گیری شاکله در دوره جنینی
۴۵	شکل گیری شخصیت بعد از تولد
۵۰	نسبت فطرت با محیط
۵۳	مراحل رشد شخصیت
۵۹	گفتار ۳ - پویایی شخصیت براساس فرایند سازمان دهی
۵۹	حیات روانی انسان استمرار حیات جسمانی او
۶۳	جذب
۶۵	نقش خودآگاهی در جذب محرک های محیطی
۶۶	هضم
۶۷	"من" یا "من فعال"، مرکز وحدت روانی در انسان

۷۰	محرك های برونزاد و محرك های درونزاد
۷۸	اختلال در سازماندهی محرك های درونزاد و برونزاد
۸۴	انطباق
۸۷	محيط چیست؟
۹۵	گفتار ۴ - ساختار پنج سطحی شخصيت
۹۶	روان شناسی و تفاوت های رفتاری
۱۰۰	ساختار شخصيت انسان
۱۰۱	۱- عقل
۱۰۲	۲- هوی
۱۰۳	الف) لایه ی بدنی
۱۰۳	ب) لایه ی اجتماعی
۱۰۵	ج) لایه ی فردی
۱۰۶	۳- قلب
۱۰۸	طرح پنج لایه ای شخصيت
۱۱۰	تفاوت های انسان ها در ساختار شخصيت
۱۱۱	۱- تفاوت انسان ها در میزان فعالیت هر یک از لایه ها

۱۱۳	۲- تفاوت انسان‌ها در استقرار بیش‌تر در هر یک از لایه‌ها
۱۱۵	۳- تفاوت انسان‌ها در نحوه‌ی به کارگیری لایه‌های شخصیت
۱۱۸	۴- تفاوت انسان‌ها در فرهنگ‌های گوناگون
۱۲۰	۵- تفاوت انسان‌ها در شخصیت پایگاهی و پناهگاهی
۱۲۷	گفتار ۵- نگاهی تمثیلی به ساختار شخصیت
۱۴۱	گفتار پایانی - شخصیت و رفتار دینی
۱۴۴	تیپ بدنی و رفتار دینی
۱۴۸	تیپ اجتماعی و رفتار دینی
۱۵۱	تیپ فردی و رفتار دینی
۱۵۴	تیپ عقلانی و رفتار دینی
۱۵۷	تیپ قلبی و رفتار دینی
۱۶۰	منابع

وقتی دست به کار تربیت می‌شویم، به‌راستی چه کاری انجام می‌دهیم؟ تربیت یعنی چه؟ یعنی وقتی تربیت می‌کنیم، چه اتفاقی در چه بخشی از وجود انسان می‌افتد؟

برای پاسخ گفتن به این سؤال‌ها باید گفت که تربیت در اصل تغییری است که در متری یا کردک و نوجوان ایجاد می‌شود. یعنی در تربیت، ما مشغول تغییر شخص متری هستیم. حال از خود بپرسیم که در این کار، چه بخشی از وجود او را تغییر می‌دهیم؟ جسم و ظاهر او را؟ یا رفتار و عادات رفتاری او را؟ یا نه چیزی دیگر را؟

در پاسخ به این سؤال‌ها باید بگوئیم که هر چند که انسان تربیت شده، چه در ظاهر و چه در رفتار و عادات رفتاری، از انسان تربیت نیافته متمایز و مجزاست، لیکن می‌دانیم که این تغییرات ناشی از دگرگونی‌هایی است که انسان تربیت یافته، در درون خود با آن مواجه می‌شود نه در بیرون خود. می‌دانیم که تربیت، در دنیای درونی انسان، تغییراتی ایجاد می‌کند که یکی از نتایج آن، تغییرات ظاهری و رفتاری است. بنابراین در تربیت، عنصری درونی و پنهان از دیده‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد و اصل، آن است. شاید گفته شود که این روح و یا نفس است که تربیت می‌شود. هر چند که این سخن نادرست نیست، لیکن زیاد دقیق نیست. زیرا انسان تا وقتی که در این جهان زندگی می‌کند، ترکیبی وحدت یافته از نفس و بدن یا جسم و جان است؛ او نه به تنهایی جسم است و نه به تنهایی جان، بلکه

ترکیبی است از این دو^۱. از این روست که تربیت باید عنصری مشترک بین این دو را هدف قرار دهد. این عنصر، شخصیت یا به تعبیر قرآنی شاکله است؛ شاکله‌ای که منشاء رفتارهای آدمی است. تربیت، شاکله انسان را تغییر می‌دهد که از سویی این تغییر در روح انسان منعکس شده و از سویی دیگر رفتار انسان و حتی جسم انسان را تحت تأثیر خود می‌گیرد. ما برای شناخت شخصیت ناگزیریم به مطالعه‌ای دقیق‌تر بپردازیم. این کتاب در صدد است شخصیت انسانی، یا همان موضوع تربیت را مورد موشکافی و بررسی قرار دهد.

برای رسیدن به چنین هدفی، اگر بخواهیم از علوم روز استفاده کنیم، لاجرم باید به سراغ روان‌شناسی برویم. در روان‌شناسی، شاخه مهمی به نام شخصیت وجود دارد. در این شاخه از روان‌شناسی، شخصیت در دو حوزه

۱ - پناہر آیات قرآنی، با این حال که نفس اصالت دارد، لیکن خطاب خداوند به انسان به گونه‌ای است که هم شامل روح انسان می‌شود و هم شامل همین بدن جسمانی. برای نمونه می‌توان به آیات زیر توجه کرد: ...حتی اذا جاء احدکم الموت توفته رسلنا (۶۱) سوره الانعام یعنی: ...چون یکی از شما را مرگ فراورد فرستگاران ما بی هیچ کوتاهی و گشتی جان او را بگیرند.

قُلْ يَتُوبَاكُمْ مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ (۱۱) سوره السجده
یعنی: بگو فرشته مرگ که موکل بر شماست، شما را می‌میراند. سپس به سوی پروردگارتان باز گردانیده می‌شوید.

در چنین آیاتی به نظر می‌رسد خطاب خداوند به انسان، خطابی است که متوجه نفس انسانی است. برخی با استناد به این آیات خواسته‌اند اصالت نفس را از دیدگاه قرآن اثبات کنند (حاتری، ۱۳۷۲؛ رجبی، ۱۳۷۹). این آیات نیز وجود دارد که در آن خطاب خداوند به همین جسم خاکی اوست. برای نمونه در سوره مبارکه طه بعد از آنکه در مورد زمین و برآمدن انسان و حیوان و نبات از آن سخن می‌گوید، در آیه ۵۵ چنین می‌فرماید: منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تارہ اخری (۵۵) سوره طه یعنی: شما را از زمین آفریدیم و به آن باز می‌گردانیم و بار دیگر از آن بیرون می‌آوریم. ضماین "کم" در این آیات به طور آشکار خطاب به همین مردن و دفن شدن در خاک دارد.

از اینرو باید به این نکته توجه داشت که با این حال که انسان روح است و نه جسم، لیکن دست کم در این دنیا باید انسان را چیز واحدی مرکب از جسم و جان گرفت و از تفکیک آن دو از یکدیگر اجتناب کرد.

مفهومی و نظری مورد بررسی قرار گرفته است. بخش مهمی از بحث شخصیت به نظریه‌های رایج در بیان و توصیف شخصیت اختصاص دارد. ما بدون ورود گسترده به حیطه نظریه‌ها، تنها به بیان تعاریفی از شخصیت اکتفا کرده و پس از آن به طرح دیدگاه اسلامی در باب شالکه می‌پردازیم. به هر حال باید توجه داشته باشیم که برای فهم کار تربیت، باید مفهوم شخصیت با شالکه را مورد توجه قرار دهیم.

www.ketab.ir

گفتار ۱

شخصیت یا شاکله چیست؟

تعریف شخصیت

همگی می‌دانیم که انسان، دست‌کم دارای دو چهره است، یکی چهره آشکار و قابل رؤیت و دیگری چهره‌ای درونی و پنهان. انسان‌ها از قدیم‌الایام دانسته‌اند که به‌سادگی نمی‌توان بین این دو چهره رابطه و نسبتی مشخص یافت. چه بسیار چهره‌های به‌ظاهر معصوم و نورانی که در پس آن صورتی کریه و شیطانی نهفته است. و چه بسیار چهره‌هایی که به‌ظاهر زشت و دافع انسان هستند و در باطن بسیار زیبا و دلنشین. و نیز می‌دانیم که حقیقت انسان همان چهره پنهان اوست. اگر بخواهیم در معنایی ساده، شخصیت را توصیف کنیم، باید بگوئیم که همان چهره پنهان انسان، شخصیت اوست. شخصیت همان چهره درونی اوست که به مثابه بنایی زنده و فعال، رفتارها و اعمال آدمی را هدایت می‌کند. این بنا در طول عمر انسان، به‌ویژه در سنین رشد، تحت تأثیر محیط شکل گرفته و به‌تدریج ساخته می‌شود. این چهره در تمام عمر انسان، همراه او بوده و زندگی حقیقی او را شکل می‌دهد. به این ترتیب، اگر شخصیتی متعادل، متوازن،

رشید، مُنَقَّه، پویا، مؤمن، پاک و... شکل بگیرد، انسان معنی حقیقی زندگی را در خواهد یافت. در غیر این صورت، انسان در درون خود و با خود، پیوسته در حال جنگ و درگیری بوده و در بسیاری مواقع این جنگ خود را به میدان دیگران نیز کشیده و ناآرامی و التهاب درونی خود را چون شعله‌ای به زندگی دیگران خواهد افکند و آن را به آتش خواهد کشید. تمامی این وقایع، برآمده از آن چهره پنهان، یعنی شخصیت آدمی است. اینک برای تبیین بیشتر و بهتر این مفهوم لازم است ابتدا به سراغ دانش روان‌شناسی رفته و این مفهوم را از آن منظر مورد کاوش قرار داده و سپس آن را از منظر قرآنی نیز مرور کنیم.

یکی از موضوعات مهم در دانش روان‌شناسی و تعلیم و تربیت، بحث شخصیت و نظریه‌های مربوط به آن است. می‌توان به جرأت گفت که آنچه مطالعات پراکنده روان‌شناسی را انسجام می‌بخشد و به آن‌ها معنی و مفهوم روشنی می‌دهد، تفسیر این یافته‌ها و مطالعات در سایه نظریه مشخص و منسجمی است که بتواند رفتار انسان را در تمامی ابعاد آن توجیه و تبیین کند و آن داشتن یک نظریه جامع در باره شخصیت انسان است. علی‌رغم مسلم بودن شخصیت به عنوان یکی از مسائل مهم و یا اهم در روان‌شناسی، این مفهوم مانند مفاهیم دیگری چون غریزه، انگیزه، خودآگاه و ... در این دانش دارای تعریفی واحد که قابل پذیرش قاطبه روان‌شناسان باشد، نیست. مفهوم شخصیت با توجه به دیدگاه‌های روان‌شناسان در مورد انسان و رفتار او تفاوت کرده و به شکلی خاص ارائه می‌شود. تا کنون تعاریف متعدد و مختلفی از شخصیت ارائه شده که